

УДК 336.71

ОЦІНКА ВПЛИВУ ІНСТИТУЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ НА ЯКІСТЬ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Хуторна Мирослава Емілівна,
кандидат економічних наук, доцент,
докторант ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: lmiroslava7@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-0761-3021

Анотація. Досліджено якість системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ, звертаючи увагу на такі її ознаки: стійкість, результативність, функціональна безперервність, раціональність взаємозв'язків між елементами. Питання якості досліджуваної системи розглянуто в контексті інституційних трансформацій. Розкрито зміст інституційних змін в організації взаємодії між суб'єктами системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ в Україні. Здійснення порівняльного аналізу рівня розвитку досліджуваної системи на світовому, наднаціональному і національному рівнях дозволило зробити висновок, що до 2011 року в Україні існувала сукупність інституцій зі слабо налагодженою комунікацією, які розрізнено розвивали методологію забезпечення фінансової стійкості підпорядкованих їм різновидів кредитних установ. Обґрунтовано перспективну інституційно-функціональну схему взаємодії суб'єктів забезпечення фінансової стабільності кредитного сегмента фінансового сектору і визначено передумови її успішної практичної імплементації.

Ключові слова: фінансова стабільність, кредитні установи, інституційне забезпечення фінансової стабільності, якість системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ.

Формул: 0; рис.: 2; табл.: 2; бібл.: 18.

ASSESSMENT OF THE IMPACT OF INSTITUTIONAL TRANSFORMATIONS ON THE QUALITY OF THE FINANCIAL STABILITY SYSTEM OF CREDIT INSTITUTIONS IN UKRAINE

Khutorna Myroslava,
Ph. D. in Economics, Associate Professor,
Doctoral of SHEI «Banking University»
e-mail: lmiroslava7@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-0761-3021

Abstract. Investigating the credit institutions' financial stability ensuring system we distinguish such features of its quality: its stability, efficiency, functional continuity, rationality of interconnections between elements. At the same time, this subject (quality of the enumerated system) was researched in the context of institutional transformations, which impetus was the global financial crisis 2008. In this paper we revealed the content of the institutional changes that took place in the organization of interaction between the subjects of the credit institutions' financial stability ensuring system in Ukraine. A comparative analysis for identifying the level of development of the credit institutions' financial stability ensuring system at the global, supranational (European Union) and national levels allowed us to conclude that by 2011 in Ukraine existed a set of institutions with weakly adjusted communication, instead of efficient system. That is why until 2011 in Ukraine responsible authorities for the credit institutions' stability almost independently developed the methodology of ensuring the financial stability of individual subsegments of the credit segment of the financial sector what is fully opposite to the systemic approach used in the European Union. It is substantiated that special attention should be paid to the reform of the institute of financial stability of non-bank credit institutions. In our opinion, one of the obligatory steps should be consolidation the function of regulation and supervision on the activities of all types of credit institutions in one institution. At the current stage of development of the domestic institute of regulation and supervision, we consider it expedient to grant such powers to the National Bank of Ukraine. First of all, this will increase the effectiveness of the policy of the National Bank to ensure credit institutions' financial stability, which effectiveness currently limited, if the risks are outside the perimeter of the banking sector. In the future, we consider it more expedient to create a separate supervisory institution. Also, the perspective institutional and functional scheme of interaction between the authorities-providers financial stability of the credit segment of the financial sector and the preconditions for its successful practical implementation are substantiated.

Keywords: financial stability, credit institutions, institutional provision of financial stability, the quality of the credit institutions' financial stability ensuring system.

JEL Classification G01, G21, G23, G28

Formulas: 0; fig.: 2; tabl.: 2; bibl.: 18.

ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ ИНСТИТУЦИОННЫХ ТРАНСФОРМАЦИЙ НА КАЧЕСТВО СИСТЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ СТАБИЛЬНОСТИ КРЕДИТНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ В УКРАИНЕ

Хуторна Мирослава Эмильевна,

кандидат экономических наук, доцент,

докторант ГБУЗ «Университет банковского дела»

e-mail: lmiroslava7@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-0761-3021

Аннотация. Исследовано качество системы обеспечения финансовой стабильности кредитных учреждений, обращая внимание на такие ее признаки: устойчивость, результативность, функциональная непрерывность, рациональность взаимосвязей между элементами. Вопрос качества исследуемой системы рассмотрены в контексте институциональных трансформаций. Раскрыто содержание институциональных изменений организации взаимодействия между субъектами системы обеспечения финансовой стабильности кредитных учреждений в Украине. Осуществление сравнительного анализа уровня развития исследуемой системы на мировом, наднациональном и национальном уровнях позволило сделать вывод, что к 2011 году в Украине существовала совокупность институтов со слабой коммуникацией, которые разрозненно развивали методологию обеспечения финансовой устойчивости подчиненных им разновидностей кредитных учреждений. Обоснованно перспективную институционально-функциональную схему взаимодействия субъектов обеспечения финансовой стабильности кредитного сегмента финансового сектора и определены предпосылки ее успешной практической имплементации.

Ключевые слова: финансовая стабильность, кредитные учреждения, институциональное обеспечение финансовой стабильности; качество системы обеспечения финансовой стабильности кредитных учреждений.

Формул: 0; рис.: 2; табл.: 2; библи.: 18.

Вступ. Глобальна фінансова криза 2008 року спровокувала суттєву перебудову інституційного забезпечення функціонування системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ (далі — СЗФСКУ). Це відобразилося в такому: революційні трансформації системи інститутів забезпечення фінансової стабільності кредитних установ; зміна змісту функцій і завдань суб'єктів СЗФСКУ; перерозподіл обов'язків між різними суб'єктами СЗФСКУ і поглиблення комунікації між ними, у тому числі між суб'єктами, що функціонують на різних рівнях СЗФСКУ (світовому, наднаціональному і національному). Щодо останнього, то вельми сприятливою в цьому контексті є глобалізація фінансових ринків і фінансових інституцій, яка, у тому числі, проявляється через поглиблення глобалізації фінансового законодавства.

Також вельми важливо акцентувати увагу на найбільш значущій, на наше переконання, трансформації у сфері забезпечення фінансової стабільності кредитних установ, яка полягає в тому, що після глобальної фінансової кризи 2008 року СЗФСКУ почала функціонувати як підсистема системи забезпечення стабільності фінансової системи на всіх вищезазначених рівнях. Тобто саме після 2008 року відбулося суттєве

переосмислення концепції забезпечення стабільності фінансової системи, поглиблення взаємозв'язків між інституціями, що обслуговують економічні відносини у різних секторах фінансової системи.

Метою цієї статті є оцінка впливу інституційних трансформацій на якість системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ в Україні.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Насамперед, уточнення потребує категорія якості системи управління та її відмінність від поняття ефективності системи. У широкому розумінні якість — це придатність до використання, відповідність вимогам, що може бути застосовано і до тлумачення поняття «якість системи». Утім, важливо визначитися з тими критеріями, яким повинна відповідати система, щоб визначатись як якісна. Зазвичай термін якості системи застосовується при проведенні її самоаналізу. Так, згідно з ДСТУ ISO 9001:2015 «Системи управління якістю. Вимоги, до критеріїв якості внутрішньої системи управління діяльністю організації віднесено її придатність, адекватність, результативність і узгодженість із стратегічним напрямом фірми [1]. В. М. Володін до показників якості управлінської системи відносить придатність (ступінь досконалості, ступінь відповідності об'єкта впливу

системи, ступінь забезпечення актуальною документацією), достатність, результативність, ефективність, стійкість, збалансованість управління [2]. Г. В. Суровицька, розкриваючи авторський підхід до самооцінки системи управління якістю освітніх послуг, виділяє такі показники її якості: ступінь досконалості, достатність (здатність утримувати необхідні елементи і функціонувати так, щоб досягалися заплановані на даний період результати), стійкість (збереження режиму функціонування при зміні внутрішніх і зовнішніх умов) і збалансованість управління (оптимальність розподілу ресурсів і механізму ухвалення управлінських рішень) [3]. Звичайно, критерії якості системи залежать від об'єктів спрямування її дії та пріоритетів її функціонування, утім, не погоджуємося з позицією В. М. Володіна, який розглядає ефек-

тивність системи як один із критеріїв її якості. Також, на нашу думку, дискусійною є така ознака якості, як «ступінь досконалості». Остання є характеристикою еволюції системи і відображає стадію зрілості системи, що передують етапам її якісного перетворення, трансформації. На стадії найвищого розвитку — досконалості — система входить у біфуркаційну зону, здатність позитивного проходження якої є вимірником якості системи. Тобто досконалість — це комплексна результативна характеристика стану системи, яка також залежить від якості системи, а не навпаки.

Результати дослідження. Вважаємо, що при визначенні критеріїв якості системи варто спиратися на її фундаментальні властивості, одночасно ураховуючи специфіку її призначення (табл. 1).

Таблиця 1

Критерії якості системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ

Фундаментальні властивості категорії системи	Критерій якості СЗФСКУ	Зміст критерію якості СЗФСКУ
Цілісність	Стійкість	здатність системи утримувати істотні параметри в заданих межах в умовах деструктивного впливу зовнішніх факторів
Організованість	Результативність	здатність системи функціонувати так, щоб досягалися заплановані на даний період цілі
Функціональність	Функціональна безперервність	здатність системи виконувати покладені на неї функції в потрібний момент часу за заданих умов
Ієрархічність	Раціональність взаємозв'язків між елементами	високий рівень скоординованості дій суб'єктів системи з метою використання ефекту синергії

Примітка. Розроблено автором.

Вважаємо, що, оцінюючи якість функціонування СЗФСКУ в Україні, важливо звернути увагу на такі її ознаки, як цілісність і відмежованість від системи вищого рівня (стосовно останнього маємо на увазі систему забезпечення стабільності фінансової системи). Поділяємо думку О. М. Авер'янова про взаємозалежність і взаємну невіддільність цих ознак системи — що більше система виділена, відмежована від середовища, то більше вона внутрішньо цілісна, індивідуальна, оригінальна [4].

Оскільки питання забезпечення фінансової стабільності кредитних установ має міжнародний характер, тому оцінку якості СЗФСКУ в Україні доцільно здійснювати в порівнянні з її розвитком на світовому і наднаціональному рівнях. Особливо це стосується діагностики якості її інституційного забезпечення. Так, на рис. 1 представлено узагальнення інформації щодо інституцій, діяльність яких повністю або частково стосується забезпечення фінансової стабільності кредитних установ, виділяючи при цьому світовий, наднаціональний (розглянуто на прикладі ЄС) і національний рівні.

Так, наразі за Радою з фінансової стабільності юридично закріплено її сприяння глобальній фінансовій стабільності шляхом координації розроблення регуляторної, наглядової та іншої політики у фінансовому

секторі та проведення інформаційно-просвітницької діяльності для країн, що не є її членами. До компетенцій Ради з фінансової стабільності віднесено: 1) ідентифікацію системного ризику у фінансовому секторі країн-членів; 2) розроблення заходів фінансової політики, з урахуванням виявлених загроз, у тому числі стандарти для забезпечення стабільності національних фінансових систем; 3) здійснення контролю за якістю їх імплементації країнами-членами. Звичайно, розширений функціонал Ради з фінансової стабільності автоматично відобразився не лише на функціях інших суб'єктів забезпечення фінансової стабільності, а й пріоритетах самої системи, у тому числі СЗФСКУ як її важливої підсистеми. Так, до ключових питань, щодо якості імплементації яких країнами — членами Рада з фінансової стабільності здійснює систематичний моніторинг, віднесено: 1) упровадження норм «Базелю III»; 2) компенсаційну політику фінансових установ; 3) механізм виведення проблемних фінансових установ з ринку; 4) політику щодо врегулювання діяльності системних фінансових установ; 5) безпеку ринку деривативів; 6) стійкість небанківського фінансового посередництва. Зазначені об'єкти моніторингу дозволяють стверджувати, що ефективність функціонування СЗФСКУ на світовому рівні безпосередньо впливає на стан глобальної фінансової стабільності.

До світової фінансової кризи 2008 року

Після світової фінансової кризи 2008 року (станом на 01.01.2019)

Світовий рівень

Міжнародна організація комісій з цінних паперів	Координаційний орган з фінансової стабільності	Організація економічного співробітництва та розвитку ЄЦБ	Орган з МПМ – Рада з фінансової стабільності	Світовий банк
Міжнародна асоціація органів страхового нагляду	Базельський комітет з банківського нагляду	Міжнародний валютний фонд	Міжнародна асоціація органів страхового нагляду	Банк міжнародних розрахунків
Світовий банк	Міжнародний валютний фонд	Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку	Міжнародний валютний фонд	Базельський комітет з банківського нагляду
		Комітет з питань глобальної фінансової системи	Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку	
		Комітет з питань платежів та ринкової інфраструктури	Комітет з питань глобальної фінансової системи	
			Комітет з питань платежів та ринкової інфраструктури	

Наднаціональний рівень (на прикладі Європейського союзу)

Комітет з європейського нагляду за діяльністю страхових компаній і пенсійних фондів (CEIOPS)	Координаційний орган – Європейський центральний банк	Європейський стабілізаційний механізм (ESM)	Орган з МПМ – Європейська рада з системних ризиків	Європейська установа з питань банківництва (EBA)
Комітет з європейського регулювання цінних паперів (CESR)	Комітет з банківського нагляду (BSC)	Європ. установа з питань страхування та пенс. забезпеч. (EIOPA)	Єдиний наглядовий механізм ЄЦБ (SSM)	Єдиний механізм врегулювання ЄЦБ (SRM)
		Комітет з фінансової стабільності	Єдиний механізм врегулювання ЄЦБ (SRM)	
		Європейський центральний банк		

Національний рівень (на прикладі України)

Держ. ком. з ЦП та фондового ринку	Координаційний орган – Рада з фінансової стабільності	Нац. ком. з ЦП та фондов. держ. регулювання у сфері ринків фін. послуг	Міністерство фінансів України
Держ. ком. з регулювання ринків фін. послуг України	ФГВФО	Нац. ком. з ЦП та фондов. держ. регулювання у сфері ринків фін. послуг	Національний банк України
			ФГВФО

Умовні позначення: ———— – інституційна структура системи забезпечення загальної фінансової стабільності; ———— – інституційні рамки СЗФСКУ; МПМ – макропруденційний мандат

Рис. 1. Інституційний аспект розвитку системи забезпечення загальної фінансової стабільності та СЗФСКУ на всіх рівнях їхнього функціонування
Примітка. Розробка автора.

Аналогічний взаємозв'язок матиме місце і на будь-якому іншому рівні функціонування цих систем, тому надмірно важлива правильна організація їхньої взаємодії. Тут доречно акцентувати увагу на двох взаємопов'язаних позиціях:

— по-перше, наявність інституції, яка б виконувала функцію координаційної платформи для узагальнення, обговорення і продукування рекомендацій інституціям, діяльність яких має безпосередній вплив на фінансову стабільність як системи загалом, так і окремих її сегментів. З позиції системи забезпечення стабільності фінансової системи така інституція формує середовище, в якому відповідальні суб'єкти за забезпечення фінансової стабільності окремих сегментів фінансової системи координують свої дії з метою максимізації позитивного синергетичного ефекту;

— по-друге, наявність інституції / інституцій, наділених мандатом на забезпечення фінансової стабільності, що включає не лише регулярну оцінку системних ризиків, а й вплив на стан переважаючої частини фінансового сектору через механізм регулювання і нагляду. Зарубіжний досвід наділення окремих інституцій макропруденційним мандатом, а також мандатом на регулювання фінансового сектору детально представлено в роботі А. Даниленка і В. Санжаровської [5].

Наразі країни Європейського Союзу як на наднаціональному, так і на рівні окремих країн вибудовують власні системи забезпечення фінансової стабільності таким чином, що головним координаційним центром є певна інституція з макропруденційним мандатом.

Так, на рівні Європейського Союзу 2010 року створено Європейську раду із системних ризиків (European Systemic Risk Board), яка відповідає за макропруденційний нагляд за фінансовою системою ЄС, а також за попередження і пом'якшення системного ризику. Аналогічний підхід використовують країни Європейського Союзу на національному рівні. Так, у Польщі діє Комітет з фінансової стабільності, який з 2008 року функціонував як платформа для координації дій, спрямованих на підтримку і забезпечення стабільності національної фінансової системи. Зокрема, 2015 року було суттєво розширено функціонал Комітету з фінансової стабільності Польщі, а саме юридично наділено його такими правами: по-перше, формування макропруденційної політики, по-друге, координація дій у сфері управління кризовими ситуаціями.

Саме такий підхід вважаємо позитивним чинником впливу на якість функціонування як системи загалом, так і окремих її підсистем, у тому числі СЗФСКУ. Пояснюємо це тим, що будь-які дії координаційного органу з макропруденційним мандатом в аспекті врегулювання фінансової стабільності (забезпечення / підвищення / відновлення) є результатом попередньої комплексної оцінки їхніх наслідків для фінансової стабільності різних сегментів фінансового сектору (у тому числі кредитного сегмента фінансового сектору). Лише ті заходи, які не порушують / не знижують фінансової стабільності абсолютно всіх

без винятку об'єктів впливу (маємо на увазі різні сегменти / сектори фінансової системи), реалізуються або рекомендуються координаційним органом. Тобто за такого способу організації взаємодії між підсистемами системи забезпечення фінансової стабільності в основі ухвалення рішень щодо дій окремих суб'єктів забезпечення фінансової стабільності лежить необхідність максимально можливої гармонізації широкого кола зацікавлених сторін. Саме це, на нашу думку, є однією з фундаментальних ознак найвищого ступеня розвитку такої системи.

У цьому контексті досвід України довгий час суттєво відрізнявся від практики Європейських країн. По-перше, це відсутність до 2015 року координаційного органу, який би виконував функцію міжвідомчої платформи для обговорення загроз фінансовій стабільності та розроблення шляхів їх уникнення / нейтралізації / мінімізації негативних наслідків. По-друге, це незадовільний рівень комунікації між суб'єктами забезпечення не лише загальної системи забезпечення фінансової стабільності, а й досліджуваної нами СЗФСКУ.

До 2011 року суб'єктний склад СЗФСКУ був представлений Національним банком України (об'єкт впливу — фінансовий стан банків), Державною комісією з регулювання ринку фінансових послуг України (об'єкт впливу — фінансовий стан небанківських кредитних установ), Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку (об'єкт впливу — фінансовий стан акціонерних товариств) і Фондом гарантування вкладів фізичних осіб (об'єкт впливу — права вкладників банків, виключно фізичних осіб).

Огляд нормативної бази дозволив окреслити предметну область їх комунікації, що представлено в табл. 2. Проведений аналіз дозволив виявити, що до 2011 року мала місце відсутність тісної взаємодії між зазначеними суб'єктами, яка більшою мірою обмежувалася оперативними нарадами між їхніми представниками чотири рази на рік. Ураховуючи незрівнянно нижчий рівень відкритості установ небанківського кредитного сегмента фінансового сектору порівняно з банками; суттєво лояльніші регуляторні вимоги до їхньої діяльності та, більше того, низьку якість документів, що регламентують діяльність небанківських кредитних установ щодо їхньої категоріальної чіткості, вважаємо, що в Україні перші ознаки формування СЗФСКУ з'явилися 2011 року.

Додатковим доказом цьому є той факт, що імплементація індикативного регулювання діяльності установ небанківського кредитного сегмента фінансового сектору розпочалася тільки з 2004 року, а саме: Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України було розроблено і впроваджено критерії та нормативи щодо капіталу, платоспроможності, якості активів, ризиковості операцій, прибутковості та ліквідності до кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок [6], а 2006 року — критерії та нормативи платоспроможності, якості активів, ризиковості операцій та ліквідності до інших кредитних установ, окрім зазначених [7].

Таблиця 2

Матриця взаємодії суб'єктів забезпечення фінансової стабільності кредитних установ в Україні
у рамках законодавчо регламентованої предметної області комунікації

Державні ін- ституції	Держкомфін-послуг	Держ. ком. з ЦП та фондо- вого ринку	Національний банк України	ФГВФО	Нац. ком. з ЦП та фонд. ринку	Нацкомфінпослуг	Міністерство фінансів України	Рада з фін. стаб.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Держком фінпослуг	утворена 2002 р.; діяла на підставі положення 2003 р.; ліквідовано 2011 р.	оперативні наради не рід- ше ніж один раз на квар- тал з метою співпраці та координації своїєї діяльності; користування статистичними базами даних інституцій та надання власної ін- формації	погодження розміру, порядку та умов ви- дачі кредитів страху- вальникам	-	-	-	*	-
Держ. ком. з ЦП та фондового ринку	не регламент.	утворена 1995 р.; діяла на підставі положення 1995 р.; ліквідовано 2011 р.	див. позицію «Національний банк України / Держ. ком. з ЦП та фондового ринку»	-	-	-	не регламент.	-
Нацком фінпослуг	-	-	див. позицію «Національний банк України / Нацкомфін- послуг»	-	див. позицію «Національний банк України / Нац. ком. з ЦП та фонд. ринку»	утворена 2011 р.; діє на підставі положення 2011 р.	*	учасник
Нац. ком. з ЦП та фонд. ринку	-	-	див. позицію «Національний банк України / Нац. ком. з ЦП та фонд. ринку»	визначення порядку створення, реєстрації випуску акцій та видачі банк. ліцензії перехідному банку за спрощеною процеду- рою (з 2015 р.)	утворена у 2011 р.; діє на підставі положення 2011 р.	див. позицію «Національний банк України / Нацкомфінпослуг»	погоджує з МФу особливості ведення бух. обліку операцій із ЦП	учасник
Національ- ний банк України	доступ до інформаційних баз даних одне одно- го, які ведуться з метою регулювання ринків фінансових послуг; проводити оперативні на- ради не рідше ніж один раз у квартал		заснований 1991 р.; діяльність регла- ментована Законом України від 1999 р.	надання кредиту; інформування про віднесення банку до проблемного / не- платоспроможного; щомісячне інформу- вання про діяльність та фін. стан банків; надання документів та інформації про опера- ції банку; стан його ліквідності, платоспроможності, прибутковості та ін. (з 2012 р.)	доступ до інформаційних баз, які ведуть- ся з метою регулювання ринків фінансо- вих послуг; оперативні наради не рідше ніж один раз на місяць; право ініціювати один перед одним проведення перевірки фінансової установи, яка є учасником фінансової групи, а також визначати заходи впливу до неї		взаємодія у рам- ках КМУ: надання інформації про безготівкову емі- сію (з 2009); про- гнози монетарні показники (з 2011); пропо- зиції щодо зако- нодавчого врегу- лювання окремих питань (з 2005)	Інформа- ційно-ана- літичне та орга- нізаційне забез- печення діяльності Ради; спів- голова

Закінчення табл. 2

Державні інституції	Держ-комфін-послуг	Держ-ком. з ЦП та фонд. ринку	Національний банк України	ФГВФО	Нац. ком. з ЦП та фонд. ринку	Нацкомфін-послуг	Міністерство фінансів України	Рада з фін. стаб.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ФГВФО	-	-	право на участь в інспекційних перевірках банків, що здійснюються НБУ; пропозиції про відкликання банків ліцензії та ліквідацію банку; погодження методики оцінки ступеня ризиків банків; надання результатів стрес-тестування учасників; подання та оновлення інформації про кредитні операції неплатоспр. банків у Кредитному реєстрі НБУ (з 2012 р.)	заснований 1998 р.; діяльність регламентована Законом України від 2012 р.	див. позицію «Нац. ком. з ЦП та фонд. Ринку/ ФГВФО»	-	виведення з ринку неплатоспроможного банку за участі держави	учасник
Міністерство фінансів України	*	-	взаємодія у рамках КМУ: надання інформації, що має вплив на стан платіжного балансу, монетарні процеси, грошово-кредитний ринок (з 2010 р.)	право брати участь у виведенні з ринку неплатоспроможного банку; надання кредиту / безповоротного внеску Фонду (з 2012 р.)	див. позицію «Нац. ком. з ЦП та фонд. ринку / МФУ»	*	утворене 1991 р.; діє на підставі положення 2014 р.	співголова
Рада з фінансової стабільності	-	-	обговорення доцільності застосування тимчасових особливостей регулювання та нагляду за банками або іншими, підконтрольними НБУ, економічними агентами	Висловлення колегіальної позиції щодо поточних і перспективних заходів інституцій як суб'єктів забезпечення стабільності фінансової системи, у тому числі кредитного сегмента фінансового сектору			утворена 2015 р.; діє на підставі положення 2015 р.	

Умовні позначення: * — існуюча предметна область комунікації не стосується забезпечення фінансової стабільності кредитних установ; виділення кольором — опис предметної області комунікації суб'єктів забезпечення фінансової стабільності кредитних установ до 2011 року.

Примітка. Узагальнено за [8—17].

Перша комплексна програма розвитку фінансового сектору, у тому числі його кредитного сегмента, була розроблена 2015 року, зміст запланованих заходів у якій є відображенням налагодження реальної координації зусиль усіх регуляторів кредитних установ. Окрім цього, поняття фінансової стабільності у вітчизняному фінансовому законодавстві до 2015 року траплялося лише: 1) у Законі України «Про Національний банк України» при формулюванні мети банківського регулювання і нагляду, а саме: «головна мета банківського регулювання і нагляду — безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів» [8]; 2) у Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (ст. 40), а саме: «Уповноважений орган може застосовувати такі заходи впливу (ідеться про Держфінпослуг / Нацкомфінпослуг. — М. Х.): ...затверджувати план відновлення фінансової стабільності фінансової установи». При цьому зазначені закони не містили тлумачення цього терміна.

Підсумовуючи зазначене, вважаємо, що до 2011 року в Україні:

1) узагалі не ставилося завдання щодо забезпечення фінансової стабільності кредитних установ на рівні спеціалізованих регуляторів. Поняття фінансової стабільності підмінялося терміном «фінансова стійкість», що й обумовлювало вибір мікропруденційного регулювання і нагляду як найбільш дієвого механізму забезпечення фінансової стійкості кредитних установ;

2) державні інституції, які здійснювали спеціалізоване регулювання і нагляд за діяльністю кредитних установ, де-факто функціонували не на засадах методологічної, функціональної, аналітичної співпраці, а за принципом чіткого розподілу сфер впливу без права ініціювання один перед одним поглиблених перевірок окремих кредитних установ, особливо тих, що є учасниками фінансових груп на рівні інституту регулювання і нагляду загалом;

3) локальна оцінка ризиків діяльності кредитних установ, тобто кожним спеціалізованим регулятором окремо в межах своєї сфери впливу без узагальнення і систематизації одержаних результатів;

4) відсутність єдиної інституційної платформи, яка б узагальнювала інформацію про загрози стабільного функціонування кредитного сегмента фінансового сектору.

Тобто, на наше переконання, до 2011 року в Україні не існувало навіть ознак системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ. На противагу цьому існувала сукупність інституцій зі слабо налагодженою комунікацією, які розвивали методологію забезпечення фінансової стійкості окремих субсегментів кредитного сегмента фінансового сектору.

Перші значущі ознаки початку формування СЗФС КУ доречно співвідносити із розбудовою системи гарантування вкладів фізичних осіб 2012 року. На-

самперед, маємо на увазі суттєвий перегляд повноважень та функцій Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Це, у свою чергу, стало першим кроком до поглиблення комунікації між спеціалізованими інституціями з приводу регулювання і нагляду за діяльністю кредитних установ (див. табл. 2). Також це дало поштовх до вдосконалення інституційного середовища функціонування кредитного сегмента фінансового сектору (насамперед банківського субсегмента), що, у свою чергу, вплинуло на якість інституційного супроводження забезпечення фінансової стабільності кредитних установ. Зокрема, це проявилось в такому: регламентовано порядок створення перехідного банку; забезпечено дієздатність Кредитного реєстру Національного банку України; розширено повноваження Міністерства фінансів України щодо його участі у виведенні з ринку неплатоспроможного банку.

Утім, повноцінна розбудова СЗФС КУ розпочалася лише 2015 року, коли, по-перше, було утворено Раду з фінансової стабільності як координаційний майданчик для обміну інформацією, своєчасного виявлення загроз фінансовій стабільності й узгодження упереджувальних і заходів швидкого реагування задля мінімізації їхнього впливу на фінансову стабільність банківської та/або фінансової системи держави. Об'єктом уваги Ради є виключно системні ризики, тобто ті, що можуть призвести до дестабілізації роботи не окремих фінансових установ, навіть системно важливих, а всього фінансового сектору і спричинити серйозні наслідки для економіки в цілому.

По-друге, закріплення за Національним банком України мандата на забезпечення фінансової стабільності шляхом виконання таких завдань:

— здійснення аналізу стану фінансової системи щодо фінансової стабільності та підготовка звіту про фінансову стабільність. Основний акцент при цьому зараз робиться на діагностиці фінансової стабільності банківського сектору;

— за наявності загроз фінансовій стабільності банківського сектору та/або фінансової системи країни має право визначати тимчасові особливості регулювання і нагляду за банками або іншими особами, які можуть бути об'єктом перевірки центрального банку.

По-третє, підвищення конструктивності взаємодії між Нацкомфінпослуг і Національним банком України щодо забезпечення фінансової стабільності кредитних установ. Насамперед, мова про вдосконалення нагляду за діяльністю кредитних установ, які є учасниками фінансових груп, з метою попередження виникнення системних ризиків у кредитному сегменті фінансового сектору. Також важливо відмітити затвердження Стратегії реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг на 2015—2020 роки [18]. Однак наразі вищезазначені недоліки у функціонуванні небанківського кредитного сегмента фінансового сектору і далі продовжують

мати місце. На нашу думку, один із суттєвих недоліків у діяльності Нацкомфінпослуг як суб'єкта СЗФС КУ — це низька якість інформаційно-аналітичного відображення фінансового стану небанківського кредитного сегмента фінансового сектору. Ідеться про брак, по-перше, деталізованої статистичної інформації щодо діяльності небанківських кредитних установ шляхом оприлюднення основних форм звітності кредитних інституцій (як мінімум, балансу і звіту про фінансові результати); по-друге, значень обов'язкових нормативів у розрізі типів кредитних установ; по-третє, аналітичних матеріалів про стан небанківського кредитного сегмента з розкриттям позиції регулятора щодо загроз / чинників впливу / перспектив його розвитку. Наразі якість представленого комісією цифрового фактажу є незадовільною, статистична інформація, що оприлюднюється, — неповною, а весь небанківський кредитний сегмент фінансового ринку непрозорий для зацікавлених сторін.

Ще одним опосередкованим доказом неефективної інформаційно-аналітичної діяльності Нацкомфінпослуг є той факт, що Національний банк України у своїх аналітичних звітах про фінансову стабільність як джерело інформації про загальні обсяги кредитування, у тому числі фізичних осіб, не використовує статистичну

інформацію Нацкомфінпослуг. Вважаємо це опосередкованим доказом низького рівня її узагальнення і систематизації. У свою чергу, це унеможливує проведення якісної діагностики стану розвитку небанківських кредитних установ, зокрема їхньої активності на ринку споживчого кредитування. Так, наприклад, такий індикатор, як рівень заборгованості фізичних осіб перед небанківськими кредитними установами, слугує виміром системної важливості ділової активності суб'єктів цього сегмента для потенційного стану фінансової стабільності як банківського, так і сукупного кредитного сегмента фінансового сектору, оскільки надмірна пере-кредитованість фізичних осіб ініціює Понці-стан зовнішнього середовища, вплив якого на фінансову стабільність кредитних установ описано вище. Частково існуюча прогалина в роботі Нацкомфінпослуг пояснюється незіставністю штатної чисельності працівників (264 особи станом на 01.01.2019) і кількістю фінансових установ, щодо яких здійснюється регулювання і нагляд (станом на 01.01.2019 — це 2 024 установи). Окрім цього, фінансові установи, що підлягають нагляду з боку Нацкомфінпослуг, є вельми різномірними за своїм функціональним призначенням (страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, кредитні установи), що також суттєво ускладнює діяльність комісії.

Умовні позначення: КУ — кредитні установи.

Рис. 2. Перспективна інституційно-функціональна схема взаємодії суб'єктів забезпечення фінансової стабільності кредитного сегмента фінансового сектору

Примітка. Розробка автора.

Висновки. На нашу думку, оптимальним для України шляхом вирішення вищезокресленої ситуації є закріплення функції регулювання і нагляду за діяльністю всіх різновидів кредитних установ за однією інституцією. На поточному етапі розвитку вітчизняного інституту регулювання і нагляду вважаємо доцільним наділити такими повноваженнями Національний банк України. Насамперед, це дозволить підвищити результативність політики Національного банку із забезпечення фінансової стабільності кредитних установ, дієвість якої наразі обмежена, якщо ризики виникають поза периметром банківського сектору. За умови реалізації цього сценарію не виключеною є можливість гальмування розвитку ринку фінансових послуг небанківських кредитних установ. Утім, наразі першим пріоритетом центрального банку України повинно бути сприяння забезпеченню фінансової стабільності кредитного сегмента фінансового сектору і лише потім — глибини його розвитку. Також важливо, щоб ця інституційна трансформація відбулася на перших етапах погасання економічних процесів, відновлення попиту на фінансові продукти з метою

мінімізації негативного впливу на динаміку відновлення економіки.

У перспективі вважаємо більш доцільним виділити функцію нагляду за діяльністю кредитних установ із функціоналу Національного банку України, створивши окрему наглядову інституцію. Концепцію інституційно-функціональної схеми взаємодії суб'єктів СЗФСБУ в рамках інституту регулювання і нагляду у сфері грошово-кредитного посередництва представлено на *рис. 2*. Утім, вважаємо, що необхідною умовою успішності зазначених перетворень є початкове переведення небанківських кредитних установ під регулювання і нагляд з боку Національного банку України. На наше переконання, лише Національний банк, завдяки своїй інституційній незалежності та позитивному досвідові у сфері радикального перезавантаження вітчизняного банківського сектору, здатний у короткі строки якісно реформувати систему регулювання і нагляду за діяльністю небанківських кредитних установ, щодо чого численні спроби Держкомфінпослуг, а в подальшому — Нацкомфінпослуг, досі не дали очікуваних результатів.

Список використаних джерел

1. Системи управління якістю. Вимоги : Національний стандарт України ДСТУ ISO 9001:2015. — Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. — 22 с.
2. Володин В. М. Показатели состояния системы менеджмента качества государственного университета / В. М. Володин // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Общественные науки. — 2010. — № 3 (15). — С. 126—135.
3. Суровицкая Г. В. Теоретико-методологические подходы к анализу надунiversитетских систем качества / Г. В. Суровицкая // Креативная экономика. — 2011. — № 1. — С. 38—43.
4. Аверьянов А. Н. Системное познание мира: методологические проблемы / А. Н. Аверьянов. — Москва : Политиздат, 1985. — 263 с.
5. Даниленко А. Архітектура та повноваження макропроденційних органів: світовий досвід та дороговкази для України / А. Даниленко, В. Санжаровська // Вісник Національного банку України. — 2016. — № 236. — С. 20—31.
6. Положення про фінансові нормативи діяльності та критерії якості системи управління кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 16.01.2004 № 7 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0148-04>.
7. Положення про критерії та фінансові нормативи діяльності кредитних установ : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28.09.2006 № 6261 (втратив чинність) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1221-06>.
8. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-IV, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 29. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
9. Про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України : постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 р. № 157 (втратила чинність) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-2010-%D0%BE>.
10. Про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку : Указ Президента України 12 червня 1995 року № 446 (втратив чинність) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446/95>.
11. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 № 2664-III, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 1. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
12. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг : Указ Президента України від 23 листопада 2011 року № 1070 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1070/2011>.

13. Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку : Указ Президента України від 23 листопада 2011 року № 1063 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011>.
14. Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 20.09.2001 № 2740-III, зі змінами та доповненнями (втратив чинність) [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2740-14>.
15. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. — 2012. — № 50. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.
16. Про Міністерство фінансів України : постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 375 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF>.
17. Про Раду з фінансової стабільності : Указ Президента України від 24 березня 2015 року № 170 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/170/2015>.
18. Стратегія реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг на 2015—2020 роки : Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 19.03.2015 № 499 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0499865-15/sp:max15>.

References

1. Systemy upravlinnia yakistiu. Vymohy: Natsionalnyi standart Ukrainy DSTU ISO 9001:2015 [Quality management systems. Requirements: National Standard of Ukraine DSTU ISO 9001: 2015]. (2016). Kyiv: State Enterprise «UkrNDNTS» [in Ukrainian].
2. Volodin, V. M. (2010). Pokazateli sostoyaniya sistemy menedzhmenta kachestva gosudarstvennogo universiteta [Indicators of the State Management Quality System of a State University]. *Izvestiya vysshih uchebnykh zavedenij. Povolzhskij region. Obshchestvennye nauki* — *Proceedings of higher educational institutions. Volga region. Social Sciences*, 3, 126—135 [in Russian].
3. Surovitskaya, G. V. (2011). Teoretiko-metodologicheskie podhody k analizu naduniversitetskikh sistem kachestva [Theoretical and Methodological Approaches to the Analysis of University Quality Systems]. *Kreativnaya ekonomika* — *Creative economy*, 1, 38—43 [in Russian].
4. Aver'yanov, A. N. (1985). *Sistemnoe poznanie mira: metodologicheskie problem* [Systemic Knowledge of the World: Methodological Problems]. Moscow: Politizdat [in Russian].
5. Danylenko, A., & Sanzharovska, V. (2016). Arkhitektura ta povnovazhennia makroprudentsiinykh orhaniv: svitovyi dosvid ta dorohovkazy dlia Ukrainy [Architecture and powers of macroprudential bodies: world experience and guides for Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy* — *Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 236, 20—31 [in Ukrainian].
6. Polozhennia pro finansovi normatyvy diialnosti ta kryterii yakosti systemy upravlinnia kredytnykh spilok ta obiednanykh kredytnykh spilok : Rozporiadzhennia Derzhavnoi komisii z rehuliuвання rynkiv finansovykh posluh Ukrainy vid 16.01.2004 № 7 [Regulation on financial norms of activity and quality criteria of the management system of credit unions and united credit unions: order of the State Commission for Regulation of Financial Services Markets of Ukraine from January 16, 2004 № 7]. (2004). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0148-04> [in Ukrainian].
7. Polozhennia pro kryterii ta finansovi normatyvy diialnosti kredytnykh ustanov : rozporiadzhennia Derzhavnoi komisii z rehuliuвання rynkiv finansovykh posluh Ukrainy vid 28.09.2006 № 6261 (vtratyv chynnist) [Regulation on financial norms of activity and quality criteria of the management system of credit unions and united credit unions: Order of the State Commission for Regulation of Financial Services Markets of Ukraine dated January 16, 2004 № 7]. (2006). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1221-06> [in Ukrainian].
8. Verkhovna Rada Ukrainy. (1999). Pro Natsionalnyi bank Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 20.05.1999 № 679-XIV, zi zminamy ta dopovnenniamy [About the National Bank of Ukraine: Law of Ukraine dated May 20, 1999 № 679-XIV, with amendments and additions]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* — *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 29. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14> [in Ukrainian].
9. Pro Derzhavnu komisiuu z rehuliuвання rynkiv finansovykh posluh Ukrainy : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 liutoho 2010 r. № 157 (vtratylo chynnist) [About the State Commission for Regulation of Financial Services Markets of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 3, 2010 № 157 (expired)]. (2010). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-2010-%D0%BF> [in Ukrainian].
10. Pro Derzhavnu komisiuu z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku : Ukaz Prezydenta Ukrainy 12 chervnia 1995 roku № 446/95 (vtratyv chynnist) [About the State Commission for Securities and Stock Market: Presidential Decree No. 446/95 of 12 June 1995 (expired)]. (1995). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446/95> [in Ukrainian].

11. Verkhovna Rada Ukrainy. (2002). Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehulivannia rynkiv finansovykh posluh: Zakon Ukrainy vid 12.07.2001 № 2664-III, zi zminamy ta dopovnenniamy [On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets: Law of Ukraine dated 12.07.2001 № 2664-III, as amended and amended]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 1. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> [in Ukrainian].
12. Pro Natsionalnu komisiuu, shcho zdiisniue derzhavne rehulivannia u sferi rynkiv finansovykh posluh: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 23 lystopada 2011 roku № 1070 [About the National Commission, which carries out state regulation in the field of financial services markets: Decree of the President of Ukraine dated November 23, 2011 № 1070]. (2011). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1070/2011> [in Ukrainian].
13. Pro Natsionalnu komisiuu z tsinnykh papieriv ta fondovoho rynku : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 23 lystopada 2011 roku № 1063 [About the National Commission on Securities and Stock Market: Decree of the President of Ukraine dated November 23, 2011 № 1063]. (2011). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011> [in Ukrainian].
14. Verkhovna Rada Ukrainy. (2001). Pro Fond harantuvannia vkladiv fizychnykh osib: Zakon Ukrainy vid 20.09.2001 № 2740-III, zi zminamy ta dopovnenniamy (vtratyv chynnist) [About the Guarantee Fund for Individuals Deposits: Law of Ukraine dated September 20, 2001 № 2740-III, with amendments and supplements (expired)]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2740-14> [in Ukrainian].
15. Verkhovna Rada Ukrainy. (2012). Pro systemu harantuvannia vkladiv fizychnykh osib: Zakon Ukrainy vid 23.02.2012 № 4452-VI, zi zminamy ta dopovnenniamy [About the system of guaranteeing deposits of individuals: Law of Ukraine dated February 23, 2012 № 4452-VI, with amendments and additions]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 50. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17> [in Ukrainian].
16. Pro Ministerstvo finansiv Ukrainy: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20 serpnia 2014 roku № 375 [About the Ministry of Finance of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 20, 2014 № 375]. (2014). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF> [in Ukrainian].
17. Pro Radu z finansovoi stabilnosti: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24 bereznia 2015 roku № 170 [On the Council on Financial Stability: Decree of the President of Ukraine dated March 24, 2015 № 170]. (2015). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/170/2015> [in Ukrainian].
18. Stratehiia reformuvannia derzhavnoho rehulivannia rynkiv nebankivskykh finansovykh posluh na 2015—2020 roky: Rozporiadzhennia Natsionalnoi komisii, shcho zdiisniue derzhavne rehulivannia u sferi rynkiv finansovykh posluh vid 19.03.2015 № 499 [Strategy for Reforming the State Regulation of Non-Bank Financial Services Markets for 2015—2020: Order of the National Commission for the Regulation of State Regulation in Financial Services Markets of 19.03.2015 № 499]. (2015). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0499865-15/sp:max15> [in Ukrainian].